

9. РЕЦЕНЗІЇ

Юрій Мефодійович Ковальчук,
кандидат психологічних наук,
провідний науковий співробітник
відділу діагностики обдарованості
Інституту обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6686-3579>

Рец. на кн.: Психологія і педагогіка креативного розвитку обдарованої особистості: монографія / М.Б. Євтух, М.О. Носко, І.С. Волощук. – Київ ; Чернігів : Десна Поліграф, 2017. – 600 с.

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ КРЕАТИВНОГО РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

До провідних тенденцій цивілізованих країн світу, що бере початок від перших десятиліть ХХ ст., належить розроблення теорії та практики виявлення, підготовки і залучення до процесу суспільного поступу індивідів зі здібностями високого ступеня розвитку та неповторної конфігурації. Обдаровані люди (діти, підлітки, юнаки), як їх прийнято традиційно іменувати з допомогою цього метафоричного поняття, з давніх-давен привертати до себе пильну увагу, що спричинялася різними за змістом і цілями інтересами. Обдаровані діти викликали захоплення та сприймалися як ідеал людини, за зразком якого потрібно вдосконалювати суспільство, таланти обдарованих використовувалися з метою їх державної чи приватної експлуатації, на потенціал обдарованості робилася ставка, коли поставала проблема формування суспільної еліти, нарешті в постіндустріальному суспільстві з використанням інструментів прагматичного підходу були здійснені наукові дослідження внеску обдарованих членів суспільства в його розвиток. За результатами цих досліджень, проведених у різних країнах, обдаровані особистості, які становлять згідно зі статистичними даними приблизно 2–3 % популяції, створюють понад 90 % інноваційного суспільного продукту, а отже, визначають розвиток і успішність країни в окремих галузях її функціонування та в цілому. У зв'язку з цим, у світі розгорнулася і триває тиха, але напружена конкурентна боротьба провідних країн світу за технології розпізнавання та плекання креативного потенціалу обдарованих дітей з якомога більш раннього віку. Між країнами ведеться і боротьба за самими носіями талантів, що отримала назву «вимивання мізків» чи «полювання за талантами».

Результати наукових досліджень феномена обдарованості поступають перед результатами діяльності людей, що володіють цією якістю. З огляду на цю обставину, думка авторів монографії щодо незначної результативності досліджень обдарованості у світовій науці виглядає як обґрунтована.

Монографія М.Б. Євтуха, М.О. Носко, І.С. Волощука є однією з небагатьох у вітчизняній науці спробою масштабної аналітичної розвідки результатів зарубіжних досліджень обдарованої особи, обдарованості як якості та її розвитку засобами креативного підходу.

З огляду на зазначене, монографія цілком заслуговує на оцінку її як актуальної наукової розробки, що має теоретичне та прикладне значення для налагодження подальших наукових досліджень проблеми обдарованості й створення психолого-педагогічних технологій розвитку обдарованих дітей, старшої шкільної молоді та студентів, а також створення передумов для виявлення і реалізації конструктивних ресурсів здібностей обдарованих людей зрілого віку.

Виконанню цих завдань сприяє структура монографії та її зміст, що репрезентує ретельний аналіз значної кількості найбільш авторитетних зарубіжних досліджень, результати яких виявилися вагомим внеском у наукове розуміння і трактування феномену обдарованості й усвідомлення і виокремлення її різних проблем і аспектів як основи створюваного у світовій науці вчення про обдаровану людину.

Логіка будови розвідки, що представлена в назвах її розділів, віддзеркалює виразну авторську позицію. Вона полягає, по-перше, у відтворенні історичної послідовності дослідження явища обдарованості

(від перших досліджень, у яких уявлення про обдарованість та інтелектуальну обдарованість були недиференційованими й ототожнювалися, до досліджень, у яких представлені підходи, відповідно до яких явища інтелекту й обдарованості розрізняються і виокремлюються їх різновиди всередині їх структури); по-друге, у наданні змісту монографії прикладної спрямованості за схемою «від абстрактного до конкретного». Це знайшло вираження у висвітленні певних аспектів проблем практичного змісту, що традиційно розподіляються в діапазоні від проблем діагностики обдарованості до проблем її розвитку. Така логіка, що пронизує не лише зміст монографії загалом, а й зміст її розділів, відповідає як запитам на відповіді дослідницького спрямування, так і гострому попиту на валідні методи та технології діагностики і розвитку обдарованості, що спостерігається і в Україні, і в інших країнах світу.

На основі широкого реферативного аналізу теоретичних та емпіричних досліджень проблем діагностики обдарованості й експериментального застосування розроблених різними дослідниками діагностичних інструментів автори монографії обґрунтовують необхідність перегляду усталеного бачення інтелекту, інтерпретації обдарованості та методологічних засад її діагностики.

Запропоновано модель діагностики обдарованості, конструкцію якої утворюють дві групи операційних і змістових параметрів. Вони відображають розумний стиль пізнавальної та творчої діяльності індивіда, врахування і комплексна реалізація яких у процесі діагностики може забезпечити більш ефективну та гнучку оцінку обдарованості досліджуваних. Діагностика за параметрами такої моделі передбачає зміщення акцентів із результату, що має місце в традиційних процедурах діагностики обдарованості, індикатори яких, як відомо, позначені вадами редукціонізму, у бік процесу, завдяки якому результат отримано. Це відкриває можливість залучення комплексу різних методів діагностики, що відповідають особливостям компонентів обдарованості респондентів на різних стадіях її становлення і продуктивного функціонування, зокрема на етапах пізнання, використання знань і здійснення творчих актів.

Авторська версія вдосконалення процедури діагностики обдарованості має не лише наукове, а й практичне значення. Це зумовлено тим, що результати діагностичних обстежень вихованців освітніх закладів на предмет виявлення в них обдарованості та її особливостей справляють вплив на пошук і розроблення нових підходів до освіти обдарованих дітей і молоді, формування навчальних програм для них, застосування та розроблення методів їх навчання й управління освітнім процесом з урахуванням необхідності створення для них відповідних умов.

Особливий інтерес для науковців і практиків, зокрема педагогічних працівників, становить роз-

діл монографії «Педагогічна інтерпретація психічних якостей обдарованої особистості», у якій представлено результати зарубіжних досліджень впливу індивідуальних якостей обдарованих учнів різних вікових груп і соціальних прошарків на особливості їх поведінки та досягнень.

Цінною є систематизація авторським колективом монографії психічних якостей обдарованих дітей і молоді, виокремлених і описаних дослідниками впродовж тривалого періоду вивчення їх освітньої психології та поведінки. Увагу дослідників і практиків освіти привертають передусім такі якості, індивідуальні чинники і проблеми: інтелектуальний фактор академічних і професійних досягнень; мотиваційний компонент навчальної діяльності; моральні якості обдарованих і розв'язання академічних проблем, емоційний інтелект, соціальні уміння, самооцінка, академічні переваги та невдачі обдарованих; статеві відмінності академічних здібностей; спеціальні програми і когнітивний розвиток обдарованих; тенденції в професійній орієнтації обдарованих; соціальний інтелект обдарованих, емоційний стан обдарованих, моральні судження обдарованих; парадигма змагання в середовищі обдарованих; психологічні типи академічно обдарованих підлітків і шляхи розв'язання соціально-емоційних проблем обдарованих; зв'язок між особистісними та когнітивними характеристиками; засоби обстеження особистісних характеристик; обдарованість і професійний успіх, індивідуальність обдарованих; поведінка обдарованих; проблеми творчої особистості, чинники творчості, мотивація творчості, особистісні якості творчої людини, творчість і психопатологія; різновидові специфіки творчості, негативна творчість; базові обдарованості для освітнього процесу; унікальність обдарованих; виявлення обдарованих; фактори впливу на обдарованих.

Сам факт знайомства практиків зі змістом досліджень наведених якостей, чинників і проблем буде сприятиме формуванню в них адекватного уявлення про складність феноменів обдарованості й обдарованого індивіда, а також здійснення на нього педагогічного впливу в цілях його освіти та виховання.

Науковців, що займаються дослідженням проблем обдарованості, почерпнута в згаданому розділі монографії інформація здатна зорієнтувати та мотивуватиме до того, щоб зробити власний внесок у поповнення наукового знання про один із найцікавіших виявів людської природи – обдарованості.

Монографія є актуальною завершеною науковою працею, зміст розв'язаних завдань якої буде мати позитивний вплив на розвиток галузей психології та педагогіки обдарованості. Результати дослідження може бути використано для оптимізації наукових досліджень теоретичних і прикладних проблем психології та педагогіки обдарованості й практики розвитку та навчання обдарованих дітей і молоді, а також у процесі професійної підготовки психологів і педагогічних працівників.